

پیشگیری چند نهادی با رویکرد پیشگیری از جرم سرقت در استان کرمان

محمد مقصودی^۱، سید مهدی احمدی موسوی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۸/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۹/۰۵

چکیده

باعنایت به گسترش روز افزون شیوه‌های ارتکاب جرم می‌طلبد برخورد با این شیوه‌ها تحت عنوان پیشگیری از جرم و خنثی سازی شیوه‌های معمول با استفاده از شیوه‌های نوین پیشگیری اقدام گردد. در همین راستا در این تحقیق سعی گردیده است تا نسبت به شناخت نقش و جایگاه سایر سازمان‌ها، نهادها، ارگان‌ها اعم از دولتی، عمومی و مردم نهاد که می‌تواند در پیشگیری از جرم از جمله جرم سرقت موثر در استان کرمان واقع شود شناسایی و با عنایت به اینکه جزیره‌ای عمل کردن در پیشگیری از جرم نتیجه مورد قبولی را در بر ندارد با کاربست اقداماتی در قالب نتیجه گیری و نهایتاً ارائه راهکارهایی تحت عنوان پیشنهادات اجرایی بتوان با استفاده از رویکرد پیشگیری چند نهادی گام‌های موثری به صورت هماهنگ و برنامه‌ریزی شده در پیشگیری از جرم به خصوص جرم سرقت برداشته شود. فرماندهی انتظامی استان کرمان نیز در همین راستا در دو سال اخیر اقدام به برداشتن گام‌های در مسیر پیشگیری چند نهادی نموده است که نمونه بارز آن قرارگاه مبارزه با سرقت که با تعامل درون و برون سازمانی شکل گرفته است و نمونه دیگر آن کارگروه مبارزه با سرقت است که با همکاری معاونت پیشگیری و اجتماعی دادگستری کرمان در پیشبرد اهداف نقش دارند و از نقش سایر سازمان‌ها نیز در این کارگروه استفاده می‌شود و می‌توان با شناخت مناسب از نقش این سازمان‌ها در استان کرمان که زیرمجموعه وزارتخانه و نهادهای ملی هستند در کارگروه مبارزه با سرقت به راهکارهای کلیدی و نهایتاً اقدامات و نتایج مثبت دست یافت.

واژگان کلیدی: پیشگیری چند نهادی، سرقت، پلیس، سازمان، کنترل جرم

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی کرمان، نویسنده مسئول - ۰۳۴۲۱۸۴۹۸۰

۲- دکتری حقوق جزا و جرم شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد رفسنجان

نگرانی عمومی نسبت به جرم بیانگر هزینه‌های غیر قابل تصویری است که همراه با سطح بالای قربانی شدن می‌باشد. نتیجه قربانی شدن در یک جرم، هزینه‌های گزاف از دست دادن مال، از بین رفتن بهره‌وری و دستمزد می‌باشد. در وقوع جرم علاوه بر بزه دیده، جامعه و محله نیز با فقدان امنیت و کاستی‌های غیر قابل ملموس (ولی واقعی و قابل ذکر) فراوانی روبرو می‌شوند که همراه با درد ورنج و کاهش کیفیت زندگی است و با توجه به اینکه جرم سرقت یکی از شایع‌ترین جرایمی است که امنیت عمومی و آحاد جامعه را به خطر می‌اندازد و دارای تنوع سیاهه جرایمی می‌باشد و وقوع آن یکی از فرآیندهای مخرب نظم اجتماعی و افزایش عدم احساس امنیت در شهروندان می‌باشد و اقدامات زیادی توسط دولت، نیروی انتظامی و قوه قضائیه در برخورد با آن صورت گرفته است و طی سالیان اخیر اقداماتی مانند ارباب مجرمین از آن چه بعد از ارتکاب جرم روی خواهد داد و اعمال مجازات‌های سنگین برای افزایش هزینه ارتکاب جرم و ناتوان ساختن مجرمین با اعمال حبس‌های طولانی مدت به منظور جلوگیری از حضور آن‌ها در اجتماع و بازپروری و کمک به مجرمین محبوس برای تغییر روش زندگی، سعی در کنترل و پیشگیری از جرم داشته‌اند. که روند رو به رشد و صعودی ارتکاب این جرم شواهد کمی از موفقیت این دیدگاه‌های کهن در برابر کنترل جرم و پیشگیری از آن وجود دارد و در سنوات اخیر دانشمندان، دولت، سیستم قضایی و ناجا و صرف برخورد و حذف مجرم از چرخه ارتکاب نمی‌تواند مشکلات جرم سرقت و سایر جرایم را حل نماید و به طرز فکر جدیدی در مورد کنترل جرم و پیشگیری از جرم نیازمندیم که می‌توان به یکی از مقوله‌های مهم در این طرز تفکر نو به پیشگیری چند نهادی توجه نمود که در ادامه به صورت مشروح به آن می‌پردازیم.

اهمیت موضوع

با توجه به وجود روش‌های قدیمی و کهن پیشگیری از جرم و تنوع اقدامات و ترندهای مجرمین در ارتکاب جرم از جمله جرم شایع سرقت و اینکه این روش‌ها تا کنون کارآمد و موثر نبوده‌اند بایستی این طرز تفکر و اندیشه ایجاد شود که اگر این روش‌ها توانمند و کارآمد نیستند و افزایش اقدامات برخوردی سیستم قضایی و افزایش توانمندی پلیس در امورات صرف انتظامی و پلیسی نمی‌تواند تأثیر گذار باشد و علیرغم تلاش‌های مضاعف و هزینه بر پلیس که به صورت تمرکزی و جزیره‌ای عمل می‌کند

نتیجه مثبتی در سنوات گذشته در کاهش وقوع سرقت نداشته است. چه جایگزینی برای اقدامات سنتی و جزیره‌ای عمل کردن وجود دارد در حالی که این اقدامات کهن و سنتی نیز نیاز است. و این جا است که نقش سایر سازمان‌ها و نهادها و پرهیز از جزیره‌ای عمل کردن و درگیر کردن سایر سازمان‌ها در فرآیند پیشگیری از وقوع جرم جایگاه خود را نمایان می‌سازد که به نقش سایر ارگان‌ها و نهادها نیز توجه و پیشگیری چند نهادی جایگاه خود را به عنوان یک ضرورت انکار ناپذیر در تحقق پیشگیری واقعی و هدفمند از جرم نمایان می‌سازد.

سوالات تحقیق

- ۱- آیا روش‌های سنتی و کهن و مدلیته پیشگیری از جرم تا کنون موثر بوده است.
- ۲- آیا جایگزینی برای روش‌های سنتی پیشگیری از جرم وجود دارد.
- ۳- آیا پلیس به تنهایی می‌تواند با اقدامات خود در پیشگیری از جرم موثر باشد.
- ۴- آیا سایر سازمان‌ها می‌توانند نقش مثبت و سازنده با ناجا در پیشگیری از جرم ایفا کنند.

فرضیات

- ۱- به نظر می‌رسد استفاده از روش‌های سنتی لازم، اما موثر و کافی نبوده است.
- ۲- به نظر می‌رسد روش‌های کارآمدی مانند پیشگیری چند نهادی می‌تواند موثر باشد.
- ۳- به نظر می‌رسد جزیره‌ای عمل کردن و به تنهایی اقدام نمودن توسط ناجا منجر به افزایش هزینه و تأثیر ناکارآمد آن شده است.
- ۴- به نظر می‌رسد با توجه به طیف گسترده سازمان‌ها و علل مختلف وقوع سرقت سایر سازمان‌ها و نهادها می‌توانند در کاهش این علل و پیشگیری از جرم موثر باشند.

پیشینه پژوهش

- ۱- اسماعیلخو، علی، (۱۳۷۶) در تحقیقی با عنوان بررسی علل گرایش سرقت وسایل نقلیه در تهران بزرگ در سال ۱۳۷۵ به این نتیجه رسید که: علاوه بر پیشگیری وضعی پیشگیری اجتماعی نیز نقش بسزایی در آگاهی بخشی به شهروندان و نهایتاً کاهش سرقت دارد.
- ۲- همچنين می‌توان به دانایی فرد، عین الله، (۱۳۸۶) اشاره کرد که در تحقیق خود با

عنوان بررسی علل و عوامل موثر بر کشف سرقت در تهران بزرگ در سال ۱۳۸۵ این نتایج را حاصل نموده است که علاوه بر تخصص ماموران کاشف، تعداد آن‌ها، بهره‌گیری از توان ماموران راهنمایی و رانندگی، تعویض پلاک، تعامل شرکت‌های سازنده خودرو نیز به خصوص در حوزه پیشگیری وضعی تأثیر گزار است.

۳- علاوه بر دو مورد فوق می‌توان به تحقیق گودرزی، هوشنگ، (۱۳۸۹) با عنوان ساز و کارهای پیشگیری پلیس از جرم سرقت خودرو اشاره نموده است که این نتیجه را در بر داشته است: علاوه بر پیشگیری پلیسی یا پیشگیری وضعی، علل اجتماعی مانند مهاجرت، اعتیاد، ابتلا به الکل، قمار، طلاق، بی‌اعتقادی، دوستان ناباب، علل اقتصادی مانند فقر و عوامل فرهنگی نیز از عوامل مهم در وقوع سرقتند که علاوه بر اقدامات پیشگیری وضعی و پلیسی به اقدامات پیشگیری اجتماعی که مشمول اقدامات اقتصادی و فرهنگی نیز می‌باشد، نیاز است.

مبانی نظری تحقیق

نظریه کاهش فرصت: شاید بهترین مدل برای درک مقوله پیشگیری از جرم، دیدگاه کاهش فرصت ارتکاب جرم است. تئوریسین‌های این مدل پیشنهاد کردند که رفتارهای تبهکارانه ناشی از وجود فرصتی مناسب جهت ارتکاب جرم در یک مکان و زمان خاص می‌باشد و از بین بردن و کاهش این فرصت‌ها باید به کاهش جرایم در آن مکان منجر گردد.

برای اینکه جرمی به وقوع بپیوندد، چهار عامل اصلی باید وجود داشته باشد:

- ۱- قانون
- ۲- مجرم
- ۳- قربانی یا هدف
- ۴- مکان یا محیط

این مدل برخواسته از تحقیقاتی است که تمرکزشان بر جنبه‌های مختلف وقایع تبهکارانه بوده است.

نظریه فعالیت‌های روزمره: روشن‌ترین دیدگاه پیرامون این مورد این است که چگونه فرصت مهم‌ترین عامل در ارتکاب و یا پیشگیری از جرم است. این مدل پیشنهاد می‌کند که جرم بیش‌تر در مناطقی رخ می‌دهد که مجرمین تحریک شده و هدف و قربانی مناسب وجود داشته باشد و نگهبانی جهت پیشگیری از جرم وجود نداشته باشد. تئوری‌های

محدود تصمیم گیری منطقی به ما کمک می کند تا در یابیم چگونه مجرم محله ای خاص و قربانی مورد نظر خود را انتخاب کرده و اقدام به طرح ریزی روش ارتکاب جرم می نماید. و در این مدل هم عامل کلیدی تحلیل مجرم از این موضوع است که آیا این ارتکاب جرم فرصت مناسبی جهت کسب بیشترین بهره با کمترین هزینه می باشد یا خیر؟ در حقیقت تحقیقات بین فرصت های محیطی، خطر و رفتارهای مجرمانه ارتباط برقرار کرده اند.

کاربرد مدل های فرصت در پیشگیری از جرم واضح است تشکل های مردمی و افرادی که نگران وضعیت محله خود هستند باید از بین بردن و یا کاهش فرصت ارتکاب جرم تمامی تلاش خود را برای دشوارتر نمودن و پر هزینه تر کردن ارتکاب جرم بکار گیرند. کلارک و همکارانش راه های مختلف انجام این کار را توصیف و طبقه بندی نموده اند. به طور کلی استراتژی های از بین بردن فرصت ارتکاب جرم به این دلیل طرح می شوند که:

۱- باعث افزایش سطح تلاش مورد نیاز جهت ارتکاب جرم گردند.

۲- خطر یافتن و دستگیری مجرم را افزایش دهند.

۳- بهره حاصله از ارتکاب جرم را کاهش دهند. (روز بنام، ۸۴، ۳۳)

در این قسمت ما به فعالیت های جمعی شهروندان در جهت پیشگیری از جرم در محله علاقمندیم. تأکید ما بر مدل اخلاقی است که هدف مستقیم آن ها تأثیر گذاری بر رفتارهای اجتماعی ساکنین محله است نه مد اخلاقی که بر تغییر فیزیکی در محیط تمرکز دارند. با وجود این ارتباط متغیرهای محیطی و فیزیکی در پیشگیری از جرم واضح و مشخص است.

اگر چه سازمان های داوطلبی مردمی گاهی اوقات خود را درگیر استراتژی های افزایش تلاش مورد نیاز برای ارتکاب جرم می نمایند. ولی هدف اصلی آن ها ترغیب نظارت مردمی بر فضاهای عمومی به منظور کشف یا پیشگیری از فعالیت های مجرمانه است. در میان تئوری های فرصت، ساکنین محلی از طریق مراقبت های محلی و گشت زنی، سعی در افزایش تعداد نگهبانان محله و با اصلاح رفتار جوانان سعی در کاهش تعداد قربانیان دارند. اگر مجرمین به این نتیجه برسند که خطر کشف و دستگیری آن ها در بعضی محلات و یا بلوک های ساختمانی بیش تر است، با توجه به عقل سلیم باید تمایل کمتری به ارتکاب جرم در این مناطق داشته باشد.

تئوریکی که توسط این مدل‌ها بیان گردید، در هنگام بکارگیری در پیشگیری مردمی از جرم بیش‌تر مکمل یکدیگر هستند تا مخالف یکدیگر. در حقیقت نگهبانان محله، فردی یا جمعی، راهکارهای متفاوتی را برای پیشگیری از جرم و برقراری حفاظت از قانون بکار می‌گیرند. این راهکارها شامل تدارک حمایت اجتماعی به همراه قوانین کنترل اجتماع جهت ترغیب جوانان محلی به رفتارهای مناسب است. به علاوه با کمک به جوانان محله جهت دست کشیدن از جرم و هوشیاری در برابر قربانی شدن در خیابان‌ها، مراقبین محلی به دنبال مجرمین غارتگری هستند که از طریق مراقبت، و در صورت لزوم مداخله نیروهای پلیس، بازداشت شوند. گرچه تردید و بحث فراوانی بر سر حدود رفتارهای پرورشی و رفتارهای حمایتی محله‌های شهری وجود دارد ولی درباره سازماندهی شهروندان جهت مقابله با مجرمین جای هیچ سوالی باقی نمی‌ماند. (جاوید، ۱۳۸۷، ۸۰)

در این قسمت سعی در مطالعه طبیعت و تأثیر دائمی‌ترین و مرسوم‌ترین برنامه‌های جمعی پیشگیری از جرم و نظارت و گشت زنی داریم:

فعالیت‌های جمعی و سازمان‌های مردمی: سازماندهی تشکل‌های مردمی مرسوم‌ترین پاسخ به مشکلات مردم و محله بوده است. در میان مردم، سازمان‌های مختلفی می‌تواند اقدام به سازماندهی و قدرتمند نمودن شهروندان محلی در برابر خطرات جرم نماید.

دیدگاه‌های مختلفی درباره قدرتمند سازی تشکل‌های مردمی وجود دارد. در زیر سه استراتژی مشخص را برای قدرتمند سازی مردم مشخص نمود:

۱- **سازماندهی جوامع:** تلاش برای بسیج آن‌ها در برابر معضلات خاص و بالا بردن صدای آن‌ها در تصمیماتی که زندگی آن‌ها را متاثر می‌سازد.

۲- **گسترش برنامه‌های مردم‌گرا:** جهت بهبود شرایط فیزیکی و اقتصادی از طریق ایجاد مشاغل، توسعه تجارت، اسکان و....

۳- **ارائه خدمات مردم محور:** که باعث افزایش مهارت‌های مردمی می‌شود، مثل آموزش حرفه و فن، مراقبت از کودک و مهارت‌های مشارکت.

این بخش به اولین استراتژی قدرتمند نمودن مردم، تلاش‌ها جهت سازماندهی مردم و بسیج ساکنین محلی در برابر جرم می‌پردازد. با وجود این سازمان‌های داوطلب مردمی از زوایای مختلف و استراتژی‌های متفاوت ضد جرم به این معضل می‌توانند بپردازند.

مراقبت از محله: برجسته‌ترین شکل مراقبت از محله یا مراقبت از بلوک ساختمانی است. برنامه‌های نظارتی به طور وسیع توسط سازمان‌های قانونی مانند پلیس و سازمان‌های

مردمی مانند گردهمایی شهروندان در گروه‌های کوچک (معمولاً کلوپ‌های بلوکی) برای تبادل اطلاعات پیرامون معضلات جرایم محلی، راه حل‌های پیشگیرانه و تصمیم‌گیری جهت شرکت در مراقبت‌های محلی و گزارش جرایم می‌باشد.

انتظارات تئوریک: از دیدگاه‌های کنترل اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی انتظار این است برنامه‌های مراقبتی باعث افزایش ارتباطات و روابط اجتماعی، گسترش مرزهای کنترل اجتماعی، گسترش و افزایش پیوستگی و اتحاد اجتماع شده و ترس از جرم را با افزایش وحدت و بی‌اطمینانی کاهش دهند.

از دیدگاه تئوری‌های فرصت از برنامه‌های مراقبتی انتظار می‌رود که شانس ارتکاب جرم را به وسیله افزایش نظارت افراد و مداخله آن‌ها کاهش دهند. در بطن بسیاری از تئوری‌های فرصت از جمله طراحی‌های محیطی این عقیده قرار دارد که چشمان مردم برای جلوگیری از جرم بسیار مهم هستند.

مدل فرصت پیشنهاد دارد که ترس از جرم با افزایش امنیت در محله و باور شهروندان از کاهش خطر قربانی شدن کاهش می‌یابد. بنابر این برنامه‌های نظارتی، با درخواست از شهروندان برای تبدیل شدن به گوش‌ها و چشم‌های پلیس سعی در افزایش هوشیاری جمعی محله و بلوک‌ها دارد (روزبنام، ۸۴، ۳۷).

استفاده از وسایل ارتباطی برای پیشگیری از جرم:

در سه دهه گذشته حجم وسیعی از تحقیقات بر روی وسایل ارتباط جمعی از جمله مضمون وسایل ارتباط جمعی، خصوصیات مخاطبین و تأثیرات آن‌ها تمرکز کرده‌اند. اکثر این تحقیقات بر روی نمایش جرم و خشونت در برنامه‌های سرگرم‌کننده خبری تمرکز داشته‌اند.

وجود خشونت در وسایل ارتباط جمعی باعث بروز تأثیرات سوء پرورش می‌شود، چرا که خشونت را به عنوان امری پذیرفته شده و روزمره برای بینندگان در می‌آورد. مشاهده بیش از حد تلویزیون به دلیل نمایش دنیایی وحشتناک باعث افزایش ترس از جرم می‌شود.

محققین نتیجه گرفتند که افرادی که توجه بیشتری به اخبار تلویزیون در مورد جرم دارند و بیش‌تر به فکر حفاظت از خود در برابر خطر قربانی شدن هستند.

به طور خلاصه، خشونت وسایل ارتباط جمعی باعث تحریف دیدگاه فرد درباره دنیا شده، تمایل افراد را به انجام خشونت بیش‌تر کرده و احتمالاً باعث ترس و نگرانی از جرم می‌شود.

اصلی‌ترین وسیله ارتباط جمعی برای رساندن پیام، آگهی‌های عمومی است که در قالب هزاران طرح تبلیغاتی از طریق بستر اینترنت، تلویزیون، رادیو، روزنامه، مجلات، پوسترها پلاکاردها و توسط فعالیت‌های وسیع محلی و ملی مانند دولت، تجار، مدارس، پلیس، تشکل‌های مردمی و سایر نهادها می‌تواند مثر ثمر باشد.

عملیاتی نمودن همکاری مردم با پلیس: عدم تمایل شهروندان عادی به مشارکت در فعالیت‌های ضد جرم فقط معضلی برای برنامه‌های پیشگیری از قربانی شدن افراد نیست بلکه معضلی طولانی مدت برای سازمان‌های حفاظت از قانون است که برای دستگیری‌ها وابسته به اطلاعات شهروندان است.

اظهارات شاهدین و دادن اطلاعات مایه حیات (خون مایه) سیستم پلیسی و قضایی است. وجود شاهی که بتواند مظنون را شناسایی کند، احتمال حل بسیاری از جرایم به طور چشمگیری کاهش می‌یابد.

در تحقیقات صورت گرفته متوقف سازان جرم را با نام‌های مختلفی می‌شناسند، مثل حل کنندگان جرم (شاهدین سری) و (خط جرم).

این برنامه‌ها خود محور شامل همکاری منحصر به فرد وسایل ارتباط جمعی، جامعه و پلیس جهت ترغیب و برانگیختن مشارکت شهروندان با پلیس است. هر برنامه‌ای می‌تواند دارای یک هیئت رهبری متشکل از داوطلبینی باشد که مسئول پایه‌گذاری خطی مشی‌ها، متناسب سازی افزایش کمک‌های عمومی و خصوصی و اختصاص جایزه به شهروندانی که مشارکت می‌کنند باشد. وسایل ارتباط جمعی نقش مهمی را از طریق انتشار عمومی حقایق پیرامون اهداف برنامه‌ها، عملکردهای عمومی و موفقیت‌های قبلی بر عهده دارند. مهم‌ترین نقش وسایل ارتباط جمعی، انتشار جزئیات جرائم حل نشده و بررسی مجدد جرم اتفاق افتاده در برنامه‌های تدوین شده می‌باشد. (روزنامه، ۸۴، ۶۱).

قدرت وسایل ارتباط جمعی به جهت دریافت مخاطبان بیشمار باعث هوشیاری و آگاهی از مشکلات اجتماعی باعث گسترش برنامه‌های مختلف ضد جرم که در متن آن‌ها افزایش مشارکت شهروندان در برنامه‌های پیشگیری از جرم و فعالیت‌های قانونی است می‌گردد. مبارزه با جرم از طریق آموزش همگانی باعث تغییر سطح آگاهی، طرز برخورد و تلقی مردم در پیشگیری از جرم می‌گردد ولی سطح موفقیت در دستیابی به این اهداف پیچیده است.

پیشگیری غیر کیفری

پیشگیری غیر کیفری در معنای علمی که در جرم شناسی پیشگیرانه به عنوان شاخه‌ای از جرم شناسی کاربردی بررسی می‌شود، قلمرو متنوع و گسترده‌ای دارد و بر اساس مدل‌های خاص قابل تقسیم است، چنانچه پروفیسور ریموند گسن با توجه به سه محور (شخصیت، اوضاع ماقبل جنایی و روند فعلیت یافتن) پیشگیری را در سطوح مختلفی قابل تقسیم می‌داند، چرا که علی‌الاصول وقوع جرمی نمی‌تواند خارج از آن سه محور باشد. (گسن، ۱۳۷۶، ۱۳۷)

پیشگیری اجتماعی: تدابیر پیشگیری عمومی (اجتماعی) در جهت اصلاح و تربیت کلیه افراد جامعه که می‌توانند بزهکاران بالقوه باشند و تدابیر خصوصی برای افرادی که حالت خطرناک و روحیه ضد اجتماعی و ناسازگاری دارند متمرکز می‌شود.

پیشگیری اولیه و ثانویه: در راستای از بین بردن وضعیت‌های پیش جنایی یا ماقبل جنایی صورت می‌گیرد و در آن تدابیری چون جلوگیری از تظاهر به فساد، منع حمل و نقل و خرید و فروش اسلحه یا مواد مخدر، برای محو زمینه‌های مساعد جرم‌زا اتخاذ می‌گردد.

پیشگیری وضعی

در واقع فعالیت‌هایی برای خنثی سازی بزهکاری در مرحله فعلیت یافتن عمل مجرمانه، به عنوان مثال حضور پلیس یا کنترل‌های مخفیانه است. (توجهی، ۱۴۱).

قوه قضائیه

طبق بنده اصل ۱۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، یکی از وظایف خطیر قوه قضائیه پیشگیری از جرم می‌باشد و بدون توجه به این وظیفه مهم بحث درمان و مبارزه با مجرمین و قانون شکنان به هیچ نتیجه مثبت و سازنده‌ای نخواهد رسید. بدیهی است اقدامات پیشگیرانه می‌تواند به دو شکل متجلی گردد:

۱- قسمتی از این اقدامات اساساً مربوط به زمانی است که هنوز جرم تحقق نیافته است.

۲- بخش دیگری از این اقدامات مربوط به زمان پس از وقوع جرم است. (شاکری، ۱۳۸۸، ۸۲)

آن بخشی که باید پیش از هر اقدام دیگری مورد توجه قوه قضائیه قرار گیرد، اقدامات

قبل از وقوع جرم است، زیرا عمل در این مرحله می‌تواند در سالم سازی جامعه و هدایت افراد نقش عمده و اساسی ایفا کند. البته اقداماتی که پس از وقوع جرم، در راستای بازسازی مجرم و بازگرداندن وی به آغوش جامعه صورت می‌گیرد نیز در جای خود بسیار مهم و ضروری است. زیرا این اقدام نیز در کاهش آمار جرائم و اصلاح مجرمین و در نهایت جلوگیری از تکرار جرم فوق العاده حائز اهمیت است.

پلیس

در میان عوامل اجرایی نیروی انتظامی بیشترین نقش را به ویژه در زمینه پیشگیری وضعی از جرم برعهده دارد. علت این امر آن است که نیروی انتظامی در برخورد و تقابل مستقیم با اعمال مجرمانه قرار دارد و بدیهی است که به واسطه لمس موضوع از راهکارهای پیشگیرانه، بهتر و بیشتر از سایر مراجع مطلع باشد. (آشوری، ۱۳۷۵، ۱۰۵).

در قانون نیروی انتظامی وظایف پیشگیرانه‌ای بدین شرح پیش بینی شده است:
۱- تأمین امنیت برای برگزاری اجتماعات، تشکل‌ها، راهپیمائی‌ها و فعالیت‌های قانونی و مجاز.

۲- حراست از اماکن، تاسیسات، تجهیزات و تسهیلات طبقه بندی شده غیر نظامی و حفظ حریم آن‌ها.

۳- حفاظت از مسئولین و شخصیت‌های داخلی و خارجی در سراسر کشور.

۴- نظارت بر اماکن عمومی و انجام سایر امور مربوط به اماکن مذکور.

۵- همکاری با سایر سازمان‌های ذیربط در جهت ایجاد و توسعه زمینه‌های فرهنگی لازم به منظور کاهش جرایم و تخلفات و تسهیل وظایف محوله.

همکاری کلانتری و مدرسه

این همکاری در سه مرحله می‌تواند شکل بگیرد:

اول: شرکت مامورین مجرب کلانتری در جلسات انجمن اولیاء و مربیان و طرح مباحث پیشگیری و حفاظت از فرزندان.

دوم: جلساتی است که با حضور معلمان درباره آسیب پذیری دانش آموزان در مدارس برگزار می‌گردد.

مرحله سوم: تشریح حفاظت از خود برای دانش آموزان است.

طرح ثبت مشخصات لوازم و اثاثیه (شناسنامه اموال):

هدف از این طرح مشارکت بین پلیس و مردم، کمک در کشف سرقت‌ها، شناسایی مال باختگان و استرداد سریع اموال مسروقه است. در این روش طبق جدولی که در دفترچه‌ها پیش بینی شده است شهروندان می‌توانند نام، مدل، نوع، شماره سریال و مشخصات کلی اثاثیه خانه شان را داخل آن ثبت کنند تا در مواقع مورد نیاز بتوان به آن دسترسی داشت. (سبحانی، ۱۳۶۲، ۴۶۴)

وزارت آموزش و پرورش

اهمیت آموزش در شکل دادن به اذهان افراد و تجهیز فکری ایشان جهت برخورد درست و اصولی با مسائل از طریق تجزیه و تحلیل علی آنها بر کسی پوشیده نیست. آموختن از اجزای جدایی ناپذیر وجود انسان است، به گونه‌ای که آموزه‌های مختلف گاه ناخودآگاه و بعضاً خودآگاه بر ذهن او نقش می‌بندد. مهم‌ترین نهادی که وظیفه قانونمند ساختن این آموزه‌ها و ارائه صحیح آنها را برعهده دارد وزارت آموزش و پرورش است. نهادی که به واسطه گستردگی و جوانی افراد تحت قلمرواش از یکسو و لزوم گزینش افراد شایسته جهت انتقال معانی و مفاهیم از سوی دیگر حساسیت خاصی را دارا می‌باشد.

پیوند آموزش و پرورش و توسعه و وجود ارتباط بین دو عنصر آموزش و تربیت نیروی انسانی فرهیخته همراه با رقابت رویه تزايد بالفعل و بالقوه، سرمایه‌گذاری هر چه بیشتر را در آموزش و پرورش ضروری ساخته است.

وزارت امور اقتصادی و دارایی

مساله اقتصادی از اصول اساسی و مسائل مهم زندگی انسان هاست که در تمام ادوار و در همه اجتماعات بشری نقش مهمی دارد و چرخ زندگی بشر به دور آن می‌چرخد. اقتصاد در زندگی انسان‌ها، آن چنان اهمیت دارد که حتی بعضی از دانشمندان تمام حوادث گذشته، جریانات تاریخ، آشکار ایدئولوژی‌ها، خط مشی سیاسی دولت‌ها و تمام نهضت‌ها را معلول عوامل اقتصاد و قوای تولید پنداشته و فرضیه معروف «دتر می‌نیسم» اقتصادی را بیان کرده‌اند.

علاوه بر این داشتن معاش و استقلال مالی از عوامل بسیار موثر در تکامل روحی انسان است و لذا رعایت فضائل اخلاقی برای کسی که از لحاظ معاش در مضیقه باشد، سخت دشوار است. (سبحانی، جعفر، ۱۳۶۲، ۵۲۴)

امروزه وزارت اقتصاد متولی برنامه‌ریزی در زمینه مسائل خرد و کلان کشور می‌باشد. به گونه‌ای که هریک از سیاست‌های اقتصادی یا انقباضی و مبتنی بر بازار بسته و دولتی تأثیر بسزایی در وضعیت کل کشور ایفاء می‌کند. زیرا یکی از عواملی که نقش مهمی در تقلیل میزان جرائم دارد، بهبود وضع اقتصاد مملکت است.

توقع اولیه و اساسی از وزارت اقتصاد اتخاذ سیاست‌هایی است که موجب بهبود وضع مردم و حذف و یا کاهش تورم است تا از افزایش بی‌رویه و نامتناسب قیمت‌ها جلوگیری بعمل آورد یعنی رشد قیمت‌ها متناسب با درآمد مردم باشد. در غیر اینصورت بازداشتن مردم از روی آوردن به جرائم و تخلفات مالی به صورت شعار در آمده و اثری نخواهد داشت (بیرجندی، ۱۳۵۷، ۱۴۷).

«دریغا که فقر به آسانی احتضار فضیلت است». (شاملو احمد شاعر معاصر) با اینکه بالا رفتن دستمزد حقیقی در تقلیل بزهکاری موثر است، اما این رابطه ممکن است در اثر سایر نوسانات اقتصادی تغییر یابد در هر حال نوسانات ادواری بازارها، سبب ازدیاد جرائم مالی می‌شود. (کی نیا، ۱۳۶۴، ۲۲۶)

وزارت بهداشت

یکی از بزرگترین دل مشغولی‌های مردم در روزگار حاضر، بهداشت و سلامت و تأمین هزینه‌های آن است. بنا براین ارائه حمایت‌های بهداشتی و درمانی جهت درمان بیماری‌ها یا پیشگیری از آنها به صورت یکی از مطالبات مهم مردم از دولت جلوه می‌کند. عاملی که عدم تأمین آن می‌تواند موجب طغیان فرد یا خانواده وی و روی آوردن به روش‌های نابهنجار گردد.

یکی از وظایف وزارت بهداشت در امر پیشگیری، نقشی است که به موجب آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۷ جهت پیشگیری از اعتیاد منظور شده است. بموجب ماده ۲ آیین نامه وزارت مذکور موظف است تا در زمینه طراحی و اجرای منطقه‌ای برنامه‌های آموزشی برای گروه‌های مختلف هدف شامل کودکان و نوجوانان، کادر آموزش و پرورش، والدین، مربیان، رابطین بهداشت، اقدام نمایند.

۱۰۴

وزارت کار و امور اجتماعی

رفاه اجتماعی: مجموعه اقداماتی است که با رفع نیازهای آحاد جامعه و کاهش مشکلات جامعه و کاهش مشکلات اجتماعی صورت می‌گیرد و در همه حال از شش

قلمرو اصلی شامل سلامت، تأمین اجتماعی، آموزش همگانی، اشتغال و مسکن تشکیل می‌گردد. تأمین اجتماعی می‌تواند با پرداخت پول و ارائه خدمات و امدادهای اجتماعی مردم را در برابر کاهش یا قطع درآمد حاصل از بیکاری، پیری، بیماری و از کار افتادگی و تأمین معاش افراد خانواده پس از مرگ حمایت می‌کند. (مریدی، ۱۳۷۸، ۱۲۳)

وزارت کار و امور اجتماعی می‌تواند بیش‌ترین نقش را در پیشگیری اجتماعی از جرم و انحراف بر عهده داشته و اصولاً نام این دو در هم درآمیزد. زیرا هدف از رفاه اجتماعی، پیشگیری اجتماعی است و از سوی دیگر پیشگیری اجتماعی جز از طریق رفاه اجتماعی با شاخصه‌های خاص آن حاصل نمی‌شود. (نجفی‌خواه، ۱۳۸۴، ۱۱۶)

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

برخی معتقدند ایجاد ساختار فرهنگی مناسب و توجه به شاخصه‌های فرهنگی و تربیتی، بسیار بیش از اعمال مجازات، در تقلیل نرخ جرائم ایفای نقش می‌کند. در دنیای معاصر آنچه بیش از دیگر تهاجمات به ویژه کشورهای جهان سوم و از جمله کشور ما را تهدید می‌کند تهاجم فرهنگی است.

هر روز شاهد ارتکاب جرائمی هستیم که بسیاری از آنان به تقلید یا تحت تأثیر تبلیغات سوء به عمل آمده از طریق ماهواره، سی‌دی، بستر فضای مجازی و شبکه اینترنت، مطبوعات مستهجن و امثالهم ارتکاب می‌یابد. تبلیغاتی که جوانان به عنوان پر جمعیت‌ترین قشر جامعه می‌باشند.

بدیهی است که راهکارهای مناسب برای مقابله با این تبلیغات اتخاذ نشود، هر روز شاهد رشد و بالندگی آمار ارتکاب جرائم و انحرافات خواهیم بود. در همین راستا در جهت پیشگیری از جرم می‌توان به احیای نقش مساجد و استفاده بهینه از امکانات و تاسیسات دستگاه‌های دولتی که امکان بهره‌وری فرهنگی دارند، توجه کرد.

وزارت کشور

در وزارت کشور افرادی که اشتغال به کار دارند که برخی به واسطه سمت قانونی خود، نقش تعیین‌کننده‌ای در سیاست‌های اتخاذی کشور ایفا می‌کنند. از جمله این افراد استانداران می‌باشند.

اختیارات استاندار در پیشگیری از وقوع جرم

وظایف استانداران در دوطیف نماینده دولت و نماینده وزارت کشور از لحاظ پیشگیری از وقوع جرم پراهمیت می‌نماید و حفظ نظم و امنیت و رفاه مردم و آسایش عمومی در هر استان از طریق شورای تأمین با استانداران است و استاندار به عنوان ریاست شورای تأمین استان می‌تواند در وظایف امنیتی محوله، به پیشگیری از نا امنی و جرایم عمومی اقدام نماید.

تأمین ارزاق و مایحتاج عمومی و مراقبت دقیق در اجرای برنامه‌های عمرانی و نوسازی و بهسازی، از جمله مصادیق پیشگیری اجتماعی است، که زمینه‌های وقوع جرم را حذف و یا از بین می‌برد. به ویژه آن که نوسازی، شهرک سازی و عمران رویکردهای نوینی از پیشگیری اجتماعی است. از این رو استانداران با شناخت علم پیشگیری می‌توانند به عنوان اجرا کننده بسیاری از وظایف و عملکردها در زمینه‌های مختلف پیشگیری ایفای وظیفه نمایند.

هم چنین شورای امنیت کشور نیز با رویکردی ملی - امنیتی به سیاستگزاری در زمینه پیشگیری از نا امنی از جمله پیشگیری از بزهکاری می‌پردازد. از این رو، شورای مزبور برای برقراری امنیت در جامعه تدابیر پیشگیرانه امنیت مدار اتخاذ می‌کند. (نیاز پور، ۱۳۸۳، ۱۶۹).

وزارت مسکن و شهرسازی

بحران مسکن در جامعه کنونی ما طی چندین سال گذشته به یکی از حادترین مشکلات اقشار مختلف مردم و به ویژه جوانان تبدیل شده و همچون مساله‌ای لاینحل جلوه می‌کند که این امر یکی از عمده‌ترین دلایل خودداری جوانان از ازدواج و تشکیل خانواده می‌باشد. بدیهی است این موضوع خود موجب مشکلات و مسایل روحی و روانی دیگری می‌شود که نهایتاً ممکن است در قالب جرم یا انحراف برون ریزی شود. وثبات در بازار مسکن و اتخاذ سیاست‌های مناسب و کارآمد از سوی مسئولین می‌تواند نقش سزایی در رفع این مشکل اساسی و نهایتاً پیشگیری از جرم ایفا کند.

جلوگیری از گسترش بی رویه شهرها و به ویژه پیدایش حلی آبادها و حاشیه نشینی که خود پرورش دهنده مجرمین و منحرفین بسیاری می‌باشند از دیگر وظایف وزارت مسکن می‌باشد. ضمن آنکه نوسازی شهرها و محلات نیز در بهبود روحیه افراد و ایجاد امیدو انگیزه بیشتر در آنان موثر می‌باشد. (گسن، ریموند، ۱۳۸۰، ۱۱۲).

وزارت نیرو

از آنجایی که میزان متنابهی از جرایم در شب و با استفاده از تاریکی به وقوع می پیوندد، تأمین برق اماکن و به ویژه خیابانها آمار بسیاری از جرایم از جمله جرایم مالی و عفاف را پایین می آورد.

کفایت آب و برق و مناسب بودن قیمت آنها از بسیاری از جرایم مربوط به آب و برق به ویژه سرقت آنها جلوگیری می کند. از این رو، عضویت وزارت نیرو در شورای عالی آب بیش تر نمود می یابد.

سازمان بهزیستی

سازمان بهزیستی نقش مهمی در حمایت از بزه دیدگان و آسیب دیدگان اجتماعی، هم چنین افراد در معرض آسیب و مستعد انحراف اجتماعی و ارتکاب جرم دارد. به ویژه آن که تجدید تربیت منحرفین اجتماعی نیز که یکی از عوامل پیشگیری از ارتکاب مجدد جرایم بر عهده آن نهاد شده است.

سازمان بهزیستی با نهادها و موسسات زیادی در تعامل می باشد و در این میان قوه قضائیه از اهمیت بالایی برخوردار است. زیرا در بسیاری از موارد مقامات قضایی از یکسو افراد تحت فعالیت سازمان را معرفی می کنند و از سوی دیگر، انجام برخی اقدامات مقامات بهزیستی منوط به اخذ مجوز قضایی می باشد. مثلاً هنگامی که وجود طفل تحت آزار در خانه ای گزارش شود، پرسنل مسئول بهزیستی حق ورود ابتدایی به خانه مذکور جهت اطمینان از صحت گزارش و در صورت لزوم تحت حمایت قرار دادن طفل را ندارند و برای این کار بدوا بایستی از مقامات قضایی یا نیروی انتظامی استمداد نمایند. (وامقی، ۱۳۸۴، ۱۴۱).

سازمان تربیت بدنی

یکی از عوامل بازدارنده افراد از روی آوردن به جرایم و انحرافات و تقویت اراده آنها، ایجاد روحیه سالم در ایشان و تشویق به امر ورزش می باشد که متولی اصلی این امر در کشور ما و مسئول جهت دهی به فعالیت های ورزشی سازمان تربیت بدنی می باشد. چرا که اگر این سازمان به مقوله ورزش پرداخته و با کنترل و تمرکز روی افراد و همگانی کردن و در دسترس قرار دادن اقشار مختلف جامعه به خصوص جوانان این امکان را فراهم نماید و اوقات آنان را با این تفریح سالم جایگزین نماید دیگر کم تر کسی

به مقوله بزهکاری و جرم می‌اندیشد (ایران‌شاهی، ۱۳۸۹، ۲۶۳).

ستاد مبارزه با مواد مخدر

در دنیای امروز، اعتیاد پس از بحران‌های جمعیت و محیط زیست، چهارمین بحران بزرگ دنیا است. البته در ایران پس از فقر و بیکاری سومین مشکل بزرگ کشور به حساب می‌آید. (احمدی مقدم، اسماعیل، روزنامه همشهری، چهارشنبه، ۱۳ تیر، ۱۳۸۶). شاید با توجه به عبارت پیشگیری از اعتیاد به نظر برسد که ستاد تنها وظیفه پیشگیری از اعتیاد را بر عهده دارد و لازم نیست در زمینه پیشگیری از سایر گونه‌های جرایم مرتبط با مواد مخدر اقدامی نماید. اما با توجه به عبارت (کلیه عملیات اجرایی و قضایی و برنامه‌های پیشگیری و آموزش عمومی و تبلیغ علیه مواد مخدر) بیان شده در ماده ۳۲ قانون مبارزه با مواد مخدر پیداست که گستره پیشگیری از بزهکاری از رهگذر ستاد مبارزه با مواد مخدر فقط به مقوله پیشگیری از اعتیاد محدود نمی‌شود، و دیگر گونه‌های جرایم مرتبط با مواد مخدر مانند قاچاق، خرید و فروش و ارتباط این جرایم با سایر جرایمی مانند سرقت، گروگان‌گیری و آدم‌ربایی را در بر می‌گیرد. بنابر این پیشگیری از بزهکاری از رهگذر ستاد مبارزه با مواد مخدر در بر گیرنده همه گونه‌های جرایم مرتبط با مواد مخدر است. (نادری، ۱۳۸۰، ۹۳)

نتیجه‌گیری

مهم‌ترین مساله در بحث پیشگیری مدیریت و سیاست‌گذاری در مفهوم صحیح این است که علم است، تا پایه‌ها و اصول این علم تبیین و سیاست‌گذاری شوند. به همین جهت اصلح است که این مدیریت و سیاست‌گذاری به معنای برنامه‌ریزی و هدایت و نه دخالت توصیف گردد. در همین راستا می‌توان این گونه اشاره کرد: فی المثل امر پیشگیری اجتماعی از آن دولت است نهادهایی مانند پلیس و قوه قضائیه می‌توانند با شناخت این نقش در سایر نهادها آن را جهت اجرا و کاربست به دولت و نهادهای عمومی و مردم نهاد اعلام نمایند تا از آن طریق اجرایی شود.

همین طور می‌توان به شناخت نقش و جایگاه مشارکت و مداخله موثر جامعه غیر رسمی و غیر دولتی یعنی مردم اشاره کرد که تفویض قسمتی از صلاحیت و وظایف نظام عدالت کیفری در برنامه‌های پیشگیری اجتماعی و وضعی، به رکن غیر رسمی جامعه یعنی مردم، تشکل‌های مردمی، می‌تواند به همبستگی و همکاری نزدیک بین مردم و

دولت در این عرصه منجر شود.

نتیجه آن که، سیاست جنایی در کشور ایران به سمت اتخاذ تدابیر موثر و کارآمدی در جهت مشارکت همگانی در پیشگیری از جرم، متمایل گشته است، اقدام‌هایی که در بسیاری موارد از هزینه‌های مربوط به تدارک نیروهای پلیس، دادگاه و زندان بکاهد و در مقابله و مبارزه با جرم، امکان موفقیت بیشتری داشته باشد.

در این عرصه، مشارکت عمومی می‌تواند مستقیم یا غیر مستقیم، مداوم یا پراکنده، دنباله دار و پویا یا محدود، جدای از دستگاه رسمی یا در همکاری با آن و رقابتی یا مکمل باشد. زیرا مردم یا نهادهای مردمی رکن مهمی از جوامع در کنترل و مهار جرم و بزهکاری محسوب می‌گردند.

با توجه به نقش حساس و مهم اصل پیشگیری از وقوع جرم در نظم عمومی حاکم بر جامعه و با عنایت به ضرورت تعیین سیاست‌های جامع، هماهنگ و اثر بخش در این زمینه و تبیین راهکارهای اصلی آن بایستی نسبت به اجرایی نمودن عملی لایحه پیشگیری از جرم که اخیراً به تصویب رسیده است و نقش و جایگاه سازمان‌ها، نهادها و تشکل‌های دولتی و مردمی توجه نمود.

با توجه به موارد فوق که در سطح ملی می‌توان به آن دست یافت در سطح منطقه‌ای و استانی نیز می‌توان با همکاری بین بخشی و شناخت نقش سازمان‌های استان با توجه به سیاهه مصادیق جرم سرقت و جغرافیای استانی جرم نسبت به کاربست نقش این سازمان‌ها در قالب قرارگاه مبارزه با سرقت و کارگروه مبارزه با سرقت نتایج ملموسی را در بحث پیشگیری اجتماعی و وضعی و نهایتاً کاهش ارتکاب جرم سرقت در استان کرمان حاصل نمود.

منابع

- آشوری، محمد (۱۳۷۵)؛ آیین دادرسی کیفری، جلد اول، انتشارات سمت، تهران.
- ایرانشاهی، حمید (۱۳۸۹)؛ پیشگیری از وقوع جرم نقش سازمان‌های مسئول در قوانین ایران، تهران، انتشارات جنگل.

- بیرجندی، پروین (۱۳۵۷)؛ رفتارشناسی رفتار غیر عادی، تهران.

- توجهی، عبدالعلی (۱۳۷۵)؛ جایگاه بزه دیده در سیاست جنایی.

- رک، گسن، ریموند (۱۳۸۰)؛ جرم‌شناسی کاربردی، مدرس.

- روز بنام، دنیس (۱۳۸۴)؛ کتاب پیشگیری از جرم، ترجمه حمید رضا حبیبی، تابستان.
- سبحانی، جعفر (۱۳۶۲)؛ مبانی حکومت اسلامی، جلد ۱، انتشارات توحید قلم، .
- کی نیا، مهدی (۱۳۶۴)؛ جامعه شناسی جنایی، تهران.
- نادری، محمد علی (۱۳۷۵)؛ نقش و جایگاه وزارت کشور در پیشگیری از بزهکاری، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- شاکری، ابوالحسن (۱۳۸۲)؛ مجموعه مقالات همایش علمی - کاربردی پیشگیری از وقوع جرم، مازندران، بابل،
- جاوید، مهدی (۱۳۷۵)؛ شناسایی نقاط جرم خیز و نقش آن در پیشگیری از وقوع جرم، مجموعه مقالات نخستین همایش پیشگیری از جرم
- مریدی، سیاوش (۱۳۷۸)؛ فرهنگ بیمه‌های اجتماعی، موسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، چاپ اول، .
- نیاز پور، امیر حسن (۱۳۸۳)؛ حقوق پیشگیری از بزهکاری در ایران، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۴۹، پاییز و زمستان.
- نجفی خواه، محسن (۱۳۸۴)؛ نقش قانون ساختار جامعه رفاه و تأمین اجتماعی در تفسیر قواعد ماهوی این نظام، فصل نامه حقوق تأمین اجتماعی، شماره ۱، .
- وامقی، روشنگر (۱۳۸۴)؛ جایگاه پیشگیری در نظام رفاه و تأمین اجتماعی، فصل نامه تأمین حقوق اجتماعی، سال اول، شماره ۱، بهار.
- احمدی مقدم، اسماعیل (۱۳۸۶)؛ روزنامه همشهری، چهارشنبه، ۱۳ تیر، .

قوانین

- قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب ۱۳۷۷
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
- قانون مجازات اسلامی
- قانون آیین دادرسی کیفری
- لایحه پیشگیری از وقوع جرم

